

In gesprek met Niek Baeten, beeldend vaktherapeut.

In de Oostvaarderskliniek werkt beeldend vaktherapeut Niek Baeten (1950). In 2007 schreef hij op basis van 30 jaar praktijkervaring het boek "Beeldende therapie in de praktijk van de forensische psychiatrie" dat door het EFP en de Oostvaarderskliniek is uitgebracht. Baeten beschrijft in dit boek op professionele wijze de best-practice binnen het forensisch psychiatrisch veld. Hij laat zien hoe beeldende therapie in relatie staat met het uiteindelijke doel in de TBS: recidive voorkomen of verminderen. Wij zoeken hem op voor een interview over zijn werk. Wat zijn zijn opvattingen over beeldende therapie en hoe is hij tot het schrijven van dit boek gekomen?

Wat houdt beeldende vaktherapie in?

“Bij psychotherapie staat de relatie tussen patiënt en therapeut centraal. Bij beeldende therapie staat het werkstuk van de patiënt daar als tastbaar product tussen. Het gaat hierbij niet zozeer om de symboliek van hetgeen wordt geschilderd. Het gaat vooral over de totstandkoming van dat product, het beeldend gedrag. Dit gedrag zegt iets over de gevoelens en die worden bespreekbaar. Hoe iemand zich voelt en wat hij denkt komt tot uitdrukking in wat hij maakt. De therapeut helpt bij het beschrijven en benoemen van die emoties. Het persoonlijke proces dat de patiënt doorloopt tijdens het maken is het eigenlijke product van de creatieve therapie. Psychotherapie is verbaal en de vaktherapeuten zijn eigenlijk non-verbale psychotherapeuten.

Vaktherapie is vooral geschikt voor ontwikkelbare patiënten. Men moet mogelijkheden hebben om inzicht te kunnen krijgen in het eigen gedrag. Dat is een persoonlijk proces, waarbij de vaktherapeut vooral begeleidt. Het is onverstandig als de therapeut daarbij forceert; de patiënt moet zelf willen, niet de behandelaar. Bij kwetsbare patiënten (bij wie geen al te grote ontwikkelingen zijn te verwachten) kan beeldende therapie vooral een bijdrage leveren op het gebied van stabilisatie, leren structureren, grensverkenning, spanningsregulatie en het vergroten van zelfvertrouwen.”

In de Oostvaarderskliniek krijgt de patiënt bij binnenkomst een observatieprogramma aangeboden. Via vaktherapie (beeldend, drama, muziek en PMT) krijgen we zicht op de behandelmogelijkheden van de patiënt in het medium. De indicaties worden gesteld door de behandelaar. De praktijk moet vervolgens uitwijzen welke therapie het beste aanslaat en ieder half jaar worden in een behandelbespreking de indicaties opnieuw afgesproken. De beeldende therapie neemt een unieke plek in binnen de vaktherapie. PMT, muziek en drama zijn interactief, beeldende therapie hoeft dat niet te zijn. Het beeldend werken is een individuele actie en kan daardoor erg laagdrempelig zijn”.

Wat is jouw methode?

“Ik wil iets creëren samen met mijn patiënten. Mijn eerste doel is niet om iemand te verbeteren, maar om iemand aan te sporen goed en intensief beeldend te werken. Van daaruit volgt de rest. Ik heb geleerd dat je patiënten houvast moet geven door een duidelijke structuur aan te bieden en binnen die structuur de ruimte. In het begin maakte ik nog fouten, door bijvoorbeeld een depressieve patiënt de opdracht te geven bloemen te schilderen. Die dan vervolgens in huilen uitbarstte. Ik bedacht bij iedere sessie vooraf een oefening en materiaal die paste bij de gemoedtoestand of probleem van de patiënt op dat moment.

Nu hanteer ik bij de start van een behandeling een vast patroon met altijd hetzelfde materiaal en doel. Daarbinnen kunnen ze zelf kiezen hoe ze het gaan doen. Het principe is dat wanneer tijd, materiaal en opdracht niet veranderen, de patiënt zelf zijn 'beeldend gedrag' zal moeten veranderen wanneer hij niet tevreden is. Ik heb geleerd dat de belangrijkste kwaliteiten van een vaktherapeut zijn: duidelijkheid en het nakomen van afspraken."

De methodiek van Niek Baeten kenmerkt zich door zijn individuele benadering. Hij begint met een observatieperiode van 6 à 10 sessies waarin wordt gekeken of een patiënt geschikt is voor het medium. Met elke patiënt worden op basis hiervan vooraf afspraken gemaakt over de behandeling. De behandelperiode is

opgedeeld in blokken van 10 sessies. Na ieder blok worden de werkstukken geëvalueerd en volgen er nieuwe afspraken.

"Je laat een patiënt aan het werk gaan en wacht af. De sessie is als volgt opgebouwd: 15 minuten gesprek over stand van zaken en klaar zetten materiaal, 60 minuten beeldend werken, 15 minuten opruimen en afsluiten met een kort nagesprek. Tijdens dat nagesprek laat ik de patiënt vertellen hoe hij heeft gewerkt en welke proces hij heeft doorlopen. Ik maak wel eens de vergelijking met een treinreis: je kunt van Groningen naar Maastricht onderweg zijn, maar halverwege ontmoet je een aardig persoon die naar zee gaat. Wat doe je dan; ga je mee of vervolg je de geplande route? Dus tijdens het schilderen gebeuren er ook allerlei verwachte en onverwachte handelingen. Sta je daar voor open of juist niet, of probeer je eventueel fouten te herstellen?"

Door het beeldend proces te laten beschrijven geef je inzicht in de keuzes die iemand maakt. Doel is dus niet het product, maar de weg er naar toe.

Wat is er mooi aan het vak?

"Het contact en de relatie die ik opbouw met een aantal patiënten. De wetenschap dat ik een aantal patiënten heb kunnen helpen. Het is interessant werk, ik heb af en toe heftige sessies, maar het is een voorrecht om zo'n ontwikkelproces bij een aantal mensen van dichtbij te mogen meemaken en hier aan bij te dragen. Het fijne van vaktherapie is ook dat de patiënt wat doet, en niet alleen maar praat. Ik ben niet uit op zware gesprekken, maar ik bemiddel als het ware tussen de patiënt en het werk dat hij maakt. Het werkstuk maakt de persoonlijke problematiek inzichtelijk en bespreekbaar. Door de jaren heen heb ik veel ervaring hierin gekregen. Je voelt als het ware hoe je dichtbij kan komen. Als je te dichtbij komt dan stoten ze je af. Vaktherapeuten begeven zich op het intuïtieve veld. We werken vooral op basis van ervaring en de voelspriet die je daardoor ontwikkelt".

Hoe is het boek tot stand gekomen?

Tijdens een reorganisatie werd duidelijk dat eigenlijk niemand precies wist wat een beeldend vaktherapeut eigenlijk doet. Er werd bij een reorganisatie zomaar zonder reden een beeldend therapeut geschrapt. Vanuit emotie en de boosheid daarover ben ik begonnen met het opschrijven wat mijn vak eigenlijk inhoudt. Gaandeweg het proces verdween mijn boosheid. En werd het een uitdaging om zo volledig mogelijk te beschrijven wat ik aan het doen ben. Uiteindelijk heeft dat zeer positief gewerkt en is het een bruikbaar boek geworden waarin 30 jaar ervaring is vastgelegd. Het is een houvast en een standaardwerk voor mij geworden. Ik loop niet voorop als het gaat om onderzoek of het uitdragen van de laatste ontwikkelingen, maar ik heb veel ervaring opgedaan die ik in dit boek heb kunnen vastleggen.

Over Niek Baeten

Na een opleiding als beeldend kunstenaar aan de Kunstacademie Sint Joost te Breda is Niek Baeten in 1974 begonnen als beeldend therapeut in de psychiatrie, om levenservaring op te doen. Vanaf 1981 was hij beeldend therapeut op het Psychotherapeutisch Dagcentrum van het Maria Ziekenhuis in Tilburg. In 1982 heeft hij de Academie voor Expressie door Woord en Gebaar (DDV-opleiding docent dramatische vorming) afgerond. In 1985 was hij docent aan de opleiding voor creatieve therapie in Nijmegen en Sittard. Sinds 1991 werkt hij bij de huidige Oostvaarderskliniek. In oktober 2010 gaat hij met pensioen. Tot die tijd zal hij in Vught gaan werken in de dependance van de Pompekliniek, longstay, en zich bezig houden met het inwerken en begeleiden van nieuwe vaktherapeuten.